

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU'NUN EVRENSEL PERİYODİK İNCELEME'NİN 49. OTURUMUNA SUNUŞU

A. Ulusal İnsan Hakları Kurumu

1. EPI'nin 3. döngüsündeki tavsiyeler doğrultusunda, İnsan Hakları Eylem Planı (2021-2023), Faaliyet 1.2.a., "Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun yapısı, Ulusal Kurumların Statüsüne ilişkin BM İlkeleri ile uyumlu hale getirilecek ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel İttifakı tarafından akreditasyonu sağlanacaktır." hedefini belirlemiştir.

2. Uluslararası standartlara uygun olarak kanunla kurulan, idari ve mali özerkliğe, özel bütçeye ve kamu tüzel kişiliğine sahip olan TİHEK, 13 Temmuz 2021 tarihinde akreditasyon sürecini başlatmış ve 10 Ekim 2022 tarihinde GANHRI Akreditasyon Alt Komitesi (SCA) Sekreteryası tarafından gönderilen resmi yazı ile B statüsünde akredite edilmiştir. SCA'nın kararında TİHEK'in Paris İlkeleri'ne tam uyumunu sağlamak amacıyla "bağımsızlık, uluslararası insan hakları belgelerinin onaylanması veya bunlara katılımın teşvik edilmesi, çoğulculuk ve çeşitlilik, seçim ve atama, yıllık raporların parlamentoda görüşülmesi, görev süresi, insan hakları ihlallerinin ele alınması, uluslararası insan hakları sistemiyle etkileşim, sivil toplumla işbirliği, tavsiyelerin uygulanmasının izlenmesi" gibi 10 alanda tavsiyeler yer aldı. İlk altı tavsiyenin uygulanması mevzuat değişikliği gerektirirken, diğerleri uygulamada hayata geçirilmektedir.

3. GANHRI SCA raporu ilgili makamlara iletilmiş ve TİHEK'in Paris İlkeleri ile tam uyumunun sağlanması için mevzuat değişikliklerinin gerekliliği vurgulanmıştır. TİHEK'in tam uyumu bu değişikliklerin gerçekleştirilmesine bağlıdır. Bu bağlamda, Cumhurbaşkanlığı 2024 Yıllık Programı'nda yer alan 913.3 sayılı tedbirde "TİHEK'in Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Statüsüne İlişkin BM İlkelerine tam uyumunun sağlanması için çalışmalar yapılacaktır"1 ifadesine yer verilmesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

B. Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı

4. Üçüncü döngü tavsiyelerinin ardından, ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik alanlarında ulusal düzeyde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Özellikle 2021 yılı, İnsan Hakları Eylem Planı (İHEP)2 , 2030 Engelsiz Vizyon Belgesi, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı (2021-2025), Erişilebilir Ulaşım Stratejisi ve Eylem Planı (2021-2025), Türkiye Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı ve Uygulama Programı (2021-2026), Ulusal Genç İstihdamı Strateji Belgesi ve Eylem Planları (2021-2023) gibi temel politika belgelerinin geliştirildiği ve yayımlandığı önemli bir yıl olmuştur. 3 2024, 2023 ve 2024 yıllarında bu politika çerçevelerinin uygulanmasına yönelik çalışmalar yürütülmüş, ilgili kurum ve kuruluşlar faaliyetlerini belirlenen hedeflerle uyumlu bir şekilde yürütmeye gayret etmiştir.

5. Kaydedilen ilerlemeye rağmen, Kurumumuz 3. döngü sonrasında ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik alanında devam eden bazı zorluklara dikkat çekmiştir. Bunlar arasında kadına yönelik şiddet vakalarındaki sürekli artış, birçok kurumun Engelliler Kanunu'nda belirtilen erişilebilirlikle ilgili yasal yükümlülükleri tam olarak yerine getirmemeye devam etmesi ve yetersiz uygulama mekanizmaları yer almaktadır.5 Ayrıca, özellikle mültecilere yönelik ayrımcı ve damgalayıcı söylemler hem geleneksel hem de sosyal medyada yaygın olmaya devam etmektedir.6

C. Irk Ayrımcılığı

6. Irk ayrımcılığı, içerdği sosyal dışlama unsuru nedeniyle sosyal uyuma yönelik önemli bir zorluk teşkil etmektedir. Gerekli mevzuat değişiklikleri yoluyla nefret söylemiyle mücadele için ulusal bir mekanizma kurulması ve siyasi aktörler ve yöneticiler de dahil olmak üzere toplumun tüm kesimlerinde nefret söyleminin terk edilmesi önemlidir.⁷

7. TİHEK, 6701 sayılı Kanun ile eşitlik kurumu olarak tanımlanan eşitlik kurumlarının nefret söylemiyle mücadele etme görev ve sorumluluğunun yasal ve idari düzenlemelerde açıkça belirtilmesini elzem görmektedir. Nefret söylemine karşı önlem almakla yükümlü birincil kurumların kolluk kuvvetleri ve yargı olduğu durumlarda, eşitlik kurumları nefret söylemi mağdurlarına hukuki destek sağlama ve mağdurları yetkili makamlara yönlendirme yetkisine sahip olmalıdır.⁸ Ayrıca, nefret söylemi/suçu ve yabancı düşmanlığı ile etkin mücadele için mevcut vakaların kayıt altına alınması ve ayrıştırılmış veri toplanması için kullanılan mekanizmaların geliştirilmesi, bu alanda uzmanlaşmış sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğinin güçlendirilmesi ve nefret suçlarının niteliği hakkında farkındalık yaratılması büyük önem taşımaktadır.⁹

8. Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2023-2030) ve I. Aşama Eylem Planı (2023-2025)¹⁰ kapsamında yürütülen faaliyetler doğrultusunda Roman vatandaşların eğitim, istihdam, barınma ve sağlık gibi temel haklara erişimlerinin iyileştirilmesi konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmakla birlikte, Roman vatandaşların barınma haklarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar, istihdam ve sosyal güvenlik sisteminde ayrımcılıkla mücadeleye yönelik faaliyetler ve Roman çocukların eğitime dahil edilmesine yönelik çalışmalar yoğunlaştırılarak sürdürülmelidir.¹¹

D. İşkence ve Kötü Muamelenin Önlenmesi & Ulusal Önleme Mekanizması

9. OPCAT¹² çerçevesinde ulusal önleme mekanizması (UÖM) olarak görev yapan TİHEK, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi amacıyla gözaltı merkezlerine düzenli ziyaretler gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede 2020 yılında 131314, 2021 yılında 5615, 2022 yılında 6316 ve 2023 yılında 6617 alıkonulma merkezi ziyareti gerçekleştirmiş, hazırlanan ziyaret raporlarında ilgili kurum ve kuruluşlara tavsiyelerde bulunmuştur.¹⁸ Bu ziyaretlerin bir kısmı emsal kurumlar¹⁹, uluslararası kuruluşlar²⁰ ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte gerçekleştirilmiştir.²¹

10. Ziyaretler sırasında yapılan gözlemler sonucunda, alıkonulma merkezlerindeki idare ve personelin genel olarak alıkonulanlara karşı olumlu bir tutum içinde olduğu anlaşılmıştır²². Personel hakkında şikâyetle bulunulduğu durumlarda soruşturma başlatılmakta, uygun tedbirler ve disiplin cezaları alınmaktadır.²³

11. 2018'den bu yana, idari gözetim altındaki yabancıların geçici olarak tutulduğu 30 geri gönderme merkezinden 22'si UÖM yetkisinin bir parçası olarak ziyaret edilmiştir. Ziyaretler sırasında, yabancıların gözaltında tutulma nedenleri ve süreleri ile hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirilmeleri konusu yakından takip edilmiştir. Gözaltında tutulanların anlayabileceği bir dilde yazılı ve sözlü bilgi verme konusundaki eksikliklerin giderilmesi ve birden fazla dilde yazılı ve görsel materyallerin hazır bulundurulması tavsiye edilmiştir.²⁴

12. Hazırlanan raporların yanı sıra ziyaretler sırasında suç teşkil eden insan hakları ihlalleri tespit edildiğinde suç duyurusunda bulunmaktadır. Bu şekilde işkence ve kötü muamele fiillerinin etkin bir şekilde soruşturulması, failerin cezalandırılması ve mağdurların adalete erişiminin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.²⁵

13. TİHEK, UÖM yetkisi kapsamında özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişiler tarafından yapılan başvuruları incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını izlemekten²⁶ sorumludur.²⁷ TİHEK'in bu tür davalarda verdiği kararlar tavsiye niteliğinde olup, bu kararlarda belirtilen bulgu ve ilkeler işkence ve kötü muamelenin önlenmesi için yol gösterici niteliktedir.

14. Bir UÖM olarak TİHEK, engelli bireyleri sömürü, şiddet ve istismardan korumak için düzenli olarak engelli bakım ve rehabilitasyon merkezlerini ziyaret etmektedir. Bu ziyaretler, kurumları şeffaf bir şekilde izlemeyi amaçlamakta ve her ziyaret sonrasında raporlar hazırlanmaktadır. Bu kapsamda 2020-2024 yılları arasında 17 engelli bakım ve rehabilitasyon merkezi ziyaret edilmiş, ziyaret raporlarında ilgili kurum ve kuruluşlara 104 tavsiyede bulunulmuştur.²⁸ Bunlar arasında erişilebilirlik standartlarına uyum ve yapıdaki fiziksel eksikliklerin giderilmesine ilişkin tavsiyeler öne çıkmaktadır. ²⁹ Engelli ve yaşlılara yönelik hizmet veren kurumlarda erişilebilirlik sorunlarının çözülmesi için ülke genelinde çalışmaların yoğunlaştırılması gerektiği de vurgulanmıştır.³⁰

15. Ceza infaz kurumları gibi gözaltı merkezlerinde engelli bireylerin barınma koşulları da ziyaretler sırasında izlenmektedir. Bu kapsamda, bu merkezlerde erişilebilirlik standartlarının sağlanması, engellilerin özel ihtiyaçlarının dikkate alınması, ailelerinin yaşadığı şehirden uzak bir gözaltı merkezinde tutulmamalarının sağlanması, engellilere yönelik istenmeyen muamelelerin önlenmesi için personele işkence ve kötü muamele yasağı konusunda eğitim verilmesi gibi tavsiyelerde bulunulmaktadır.³¹

16. Bir UÖM olarak TİHEK, asli görevi olan alıkonulma yerlerine sistematik ziyaretler düzenlemenin yanı sıra, işkence ve kötü muamele ile ilgili mevzuat çalışmalarını ve uluslararası gelişmeleri izlemek, ilgili mevzuat çerçevesinde uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri ve üniversitelerle işbirliği yapmakla yükümlüdür.³² TİHEK, düzenli ziyaretlerle etkin izlemenin yanı sıra, önleyici faaliyetlerini sürdürerek işkence ve kötü muamelenin önlenmesi konusunda bütüncül bir yaklaşım sergilemektedir. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak ulusal ve uluslararası işbirlikleri ile farkındalık artırma ve eğitim çalışmaları³³ yürütülmektedir.³⁴

17. UÖM'lerin özel mali kaynaklara ihtiyaç duyduğu kabul edilerek³⁵, 2023 bütçe dönemi itibariyle TİHEK'in genel bütçesinden bağımsız yeni bir "Ulusal Önleme Mekanizması Harcama Birimi" kurulmuştur.³⁶

E. İnsan Kaçakçılığı

18. İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyonu'nun insan ticaretiyle mücadele alanında yürütülen çalışmaları izlemek ve raporlamak üzere TİHEK'i Ulusal Raportör Kuruluş olarak belirleme kararı³⁷ Türkiye için umut verici bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda hazırlanan ilk raporda, Türkiye'de son dönemde yapılan çalışmaların insan ticaretiyle mücadele konusunda olumlu bir görünüm sunduğu değerlendirilmiştir.³⁸

19. Yasallaşma, kurumsallaşma, nitelikli personel istihdamı, eğitim ve işbirliği, gönüllü ve güvenli geri dönüş ve temel ihtiyaçların sağlanması gibi temel konularda önemli ilerlemeler kaydedildiği sonucuna varılmıştır. Ancak, insan ticaretiyle etkin mücadelenin daha da güçlendirilmesi için bazı alanlarda iyileştirme yapılması gerekmektedir. Her ne kadar İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik ve bazı kanunlarda konuyu düzenleyen hükümler mevcut olsa da,³⁹ insan ticaretiyle mücadelenin etkinliğini artırmak ve mağdurlara yasal koruma sağlamak için özel bir kanun çıkarılması gerektiği değerlendirilmektedir.⁴⁰ Ayrıca, insan ticaretiyle mücadele için, insan ticaretinin toplumsal cinsiyet boyutunu ve çocukların özel durumlarını dikkate alan ve ilgili tüm paydaşların sorumluluklarını açıkça belirleyen bir ulusal eylem planı geliştirilmesi tavsiye edilmektedir.⁴¹

F. Eğitim Hakkı

20. Eğitim hakkı kapsamında fırsat eşitliği, ele alınması gereken kritik bir konudur. Eğitimde fırsat eşitliği, cinsiyete bakılmaksızın tüm çocukların eğitime eşit erişimini gerektirir. Kırsal bölgelerde

kız çocuklarının okula gönderilmediği, gönderilse bile kendilerine atfedilen roller, bazı toplumsal normlar veya geleneksel beklentiler nedeniyle eğitime tam ve etkin erişimde zorluklarla karşılaştığı durumlar söz konusudur. Bu bağlamda, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASPB) tarafından 2022 yılında erken yaşta ve zorla evlilik oranlarının yüksek olduğu illerde başlatılan “Erken Yaşta ve Zorla Evlilikle Mücadele İl Eylem Planları” olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.⁴²

21. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için, kırsal alanların yanı sıra engelliler, geçici koruma altında Türkiye’de eğitimlerine devam eden yabancı uyruklular ve alıkonulma yerlerindeki çocuklar gibi eğitime erişimde daha fazla güçlüklerle karşılaşma riski taşıyan gruplara yönelik etkili politikalar geliştirilmesi de önemlidir.⁴³

22. Engelli çocukların fırsat eşitliğine dayalı eğitim hakkına erişebilmeleri için okulların iletişimsel ve fiziksel engellerden arındırılmış olması, farklılıklar, gelişim özellikleri ve eğitim ihtiyaçları dikkate alınarak bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi, engelinin ihtiyaçlarına uygun öğretim materyalleri ile yöntem ve teknikler konusunda eğitim almış uzman öğretmenlerin bulunması esastır.⁴⁴

23. Ayrıca, eğitim kadınların işgücüne katılımını belirleyen en etkili faktörlerden biri olduğundan, kadınların eğitime katılımının artırılması, kadın istihdam oranının yükseltilmesi ve işsizlik oranının azaltılması için temel bir gerekliliktir.⁴⁵

G. Kadınlara Karşı Ayrımcılık

24. Kadına yönelik şiddetle mücadele, ayrımcılıkla mücadelenin ayrılmaz bir parçasıdır. “IV. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2021-2025)” kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve cezalandırılması konusunda kapsamlı bir politika belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.⁴⁶

25. 2022 yılında kadına yönelik şiddetin önlenmesi, cezaların etkinliğinin sağlanması ve ayrımcılıkla mücadele bağlamında önemli mevzuat değişiklikleri yapılmıştır.⁴⁷ Bunlar arasında 7406 sayılı Türk Ceza Kanunu ve İlgili Diğer Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun önem taşımaktadır. Söz konusu Kanun ile kadına yönelik şiddetle daha etkin mücadele etmek ve caydırıcılığı sağlamak amacıyla Türk Ceza Kanunu’nda kadına yönelik kasten öldürme, kasten yaralama, tehdit, işkence ve eziyet suçlarının nitelikli hal olarak düzenlenmesi ve ceza miktarlarının artırılması da dahil olmak üzere birçok değişiklik yapılmıştır.⁴⁸

26. Kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının güçlendirilmesi ve yaşamın her alanında hak, fırsat ve olanaklardan eşit şekilde yararlanmalarının sağlanması, kadın haklarının temel unsurları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, ASPB tarafından “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)” hazırlanmış ve yürürlüğe konulmuştur.⁴⁹ Bu belgedeki ana politika ayaklarından biri karar alma mekanizmalarına katılımdır. Her ne kadar ilerleme kaydedilmiş olsa da, kadınların karar alma süreçlerine etkin katılımının sağlanması konusunda hâlâ iyileştirmeye açık alanlar bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam anlamıyla hayata geçirilebilmesi için politika oluşturulmasından uygulamaya kadar tüm aşamalarda hem kadınların hem de erkeklerin eşit temsiline ve katılımının sağlanması elzemdir ve bunun için gerekli adımların atılması faydalı olacaktır.⁵⁰

27. Ayrıca, istihdam bağlamında, uygun fiyatlı ve erişilebilir bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, kadınların yazılım gibi teknoloji üretim alanlarındaki becerilerinin işgücü piyasasının değişen ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi ve finansal okuryazarlığın artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması yoluyla iş ve aile yaşamının uzlaştırılmasının desteklenmesi ve kadınların işgücüne katılımının artırılması önem taşımaktadır.⁵¹

H. Engelli Bireylerin Hakları

28. Engelsiz 2030 Vizyon Belgesi'nin etkin bir şekilde uygulanmasını ve izlenmesini sağlamak üzere çeşitli hak alanlarında 275 faaliyeti içeren Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı'nın (2023-2025) hazırlanmış olması son derece önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.⁵² Bu bağlamda, söz konusu Eylem Planı kapsamında ayrımcı mevzuatın tespit edilmesi ve gözden geçirilmesi amacıyla Kurumumuzun da içinde yer aldığı bir çalışma grubunun kurulmuş olması ayrı bir önem taşımaktadır.⁵³

29. Devam eden yasama çabalarına ve kaydedilen ilerlemeye rağmen, çeşitli engeller engelli bireylerin topluma tam ve eşit katılımını engellemeye devam etmektedir. Bu duruma katkıda bulunan temel faktörler arasında uygulamaya ilişkin sorunlar ve engellilik konusunda yeterli farkındalığın olmaması yer almaktadır. Engelli bireylerin yasalar çerçevesinde elde ettikleri hakları kullanmalarının önündeki engellerin kaldırılması temel bir gerekliliktir. Bu noktada, bu durumun altında yatan nedenlerin araştırılması, somut çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve etkin izleme mekanizmalarının hayata geçirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.⁵⁴

30. 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, kamu kurum ve kuruluşlarına ait binalar ile belediyeler tarafından sağlanan kamuya açık alanlar ve toplu taşıma hizmetlerinin erişilebilir olmasını öngörmektedir.⁵⁵ Bu Kanun çerçevesinde, tüm bina, yapı, araç ve hizmetlerin gecikmeksizin engelliler için erişilebilir hale getirilmesi gerekmektedir.⁵⁶ Bu doğrultuda, kamu binalarının erişilebilirlik standartlarına uygun olarak tasarlanması, inşa edilmesi ve yenilenmesi, kamu kurumlarının internet siteleri ve sosyal medya aracılığıyla paylaşılan bilgilerin erişilebilir formatlarda olması gerekmektedir. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonlarının faaliyetleri güçlendirilerek etkin gözetim ve uygulama sağlanmalıdır. Ayrıca, Türk işaret dilinin kullanımını teşvik edecek önlemler alınmalı ve hukuki süreçlerde resmi işaret dili tercümanlığı hizmeti sağlanmalıdır.⁵⁷

31. ASPB tarafından kurulan Ulusal Engellilik Veri Sisteminde engelli bireylere ilişkin cinsiyet, engel türü, yaş grubu vb. açılardan ayrıştırılmış veriler kayıtlı olmakla birlikte, bu bilgiler düzenli olarak güncellenmelidir. Veri toplama, engelli kız çocukları ve engelli göçmenler gibi kesişimsel ayrımcılığa maruz kalması muhtemel grupları da kapsamalıdır.⁵⁸

32. Çalışma hayatının her aşamasında engelli bireylere yönelik önyargı, dışlama ve ayrımcılık ortadan kaldırılmalıdır. Engelli bireyler, bireysel beceri ve niteliklerine göre daha nitelikli pozisyonlarda istihdam edilmeli ve yasal olarak zorunlu kılınan istihdam kotasına uyulmaması halinde etkili yaptırımlar uygulanmalıdır.⁵⁹

33. Engelli bireylerin siyasi katılımını teşvik edecek politikalar geliştirilmeli, siyasi partiler engelli hakları konusunda bilinçlendirilmeli ve seçim beyannameleri gibi belgeler erişilebilir hale getirilmelidir. Ayrıca, refakatçi eşliğinde oy kullanması gereken engelli vatandaşların iradesini etkileyebilecek her türlü uygulama engellenmelidir.⁶⁰

34. Engellilik alanındaki kapsamlı yasama çabalarına ve önemli politika belgelerine rağmen, Türkiye'de henüz özel bir ruh sağlığı yasası çıkarılmamıştır. Hazırlık çalışmalarının tamamlanarak yasanın yürürlüğe girmesi gerektiği değerlendirilmektedir.⁶¹

- 1 <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/2024-Yili-Cumhurbaskanligi-Yillik-Programi.pdf>
- 2 https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1262021081047Action_Plan_On_Human_Rights.pdf
- 3 Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2021, s. 19, https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/ayrimcilikla_mucadelevesitlik_2021raporu.pdf.
- 4 Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2022, s. 11, <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/LEOn2OwK.pdf>.
- 5 TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2021, s. 118.
- 6 TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2022, s. 120.
- 7 TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik 2021 Raporu, s. 120.
- 8 Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), Nefret Söylemi ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele Bağlamında Ayrımcılık Yasağı İlkesi ve Eşitlik Kurumlarının Rolü Raporu, s. 88 vd, <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/ipaLAFcz.pdf>.
- 9 A.g.e., s. 94.
- 10 <https://www.aile.gov.tr/duyurular/roman-vatandaslara-yonelik-strateji-belgesi-2023-2030-ve-i-asama-eylem-plan-2023-2025-yayimlandi/>
- 11 TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2021, s. 120.
- 12 İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol
- 13 Covid-19 salgınıyla mücadele kapsamında alınan tedbirler ve 'zarar vermeme ilkesi' nedeniyle UÖM kapsamında gerçekleştirilen ziyaretlere bir süre devam edilememiş ve 2020 yılı için planlanan ziyaret sıklığı zorunlu olarak azaltılmıştır. Bkz: TİHEK, İşkence ve Kötü Muameleye Karşı Ulusal Önleme Mekanizması 2020 Raporu, Ankara, s. 61. <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/ik2020.pdf>,
- 14 2020 yılında COVID-19 salgını hem özgürlüğünden mahrum bırakılan ve koruma altındaki kişilerin bulunduğu yerlerdeki yaşamı hem de UÖM'nin faaliyetlerini etkilemiştir. Pandeminin ilk yılında UÖM ziyaret sayılarında düşüş yaşanmış ancak pandemi kapsamında alınan tedbirlerin kapalı kurumlardaki yaşama olumsuz etkileri göz önünde bulundurularak bu durum ilgili kurumlarla yazışmalar, ceza infaz kurumlarında tutulanlarla sesli ve görüntülü görüşmeler, başvurular için elektronik posta, faks ve e-başvuru imkânları gibi uzaktan izleme yöntemleri ile telafi edilmeye çalışılmıştır.
- 15 TİHEK, 2021 İşkence ve Kötü Muameleye Karşı Ulusal Önleme Mekanizması Raporu, Ankara, s. 58, <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/ENg6W4jE.pdf>.
- 16 TİHEK, 2022 İşkence ve Kötü Muameleye Karşı Ulusal Önleme Mekanizması Raporu, Ankara, s.42-45, <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/xsFOFH2u.pdf>.
- 17 2023 yılı faaliyet raporumuz şu anda yayın aşamasındadır.
- 18 Ziyaret raporlarında ilgili Kurum ve Kuruluşlara 2023 yılında 678, 2022 yılında 685 ve 2021 yılında 717 tavsiyede bulunulmuştur. Bu veriler kurumsal sistemden alınmış olup henüz kamuoyu ile paylaşılmamıştır.
- 19 Azerbaycan, Makedonya ve Gürcistan Ombudsmanları ile iki yıl içerisinde ortak UÖM ziyaretleri gerçekleştirilmiştir.
- 20 UNICEF yetkilileri ile Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Çocuk Evleri Sitesi'ne ortak UÖM ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak, TİHEK ve İşkenceyi Önleme Alt Komitesi (İÖA) yetkililerinden oluşan bir heyet tarafından iki ziyaret gerçekleştirilmiştir.
- 21 2023 yılında İstanbul Otizm Bakım Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi İstanbul 1 No'lu Barosu avukatları ile, Sincan T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ankara 1 No'lu Barosu avukatları ile ve Kocaeli Köseköy Bakım Merkezi, Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi Müdürlüğü Kocaeli Barosu avukatları ile ziyaret edilmiştir.
- 22 Bingöl M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyaret Raporu, paragraf 25; Afyonkarahisar 1 No.lu Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyaret Raporu, paragraf 42; Erzincan T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyaret Raporu, paragraf 32; Sinop Açık Ceza İnfaz Kurumu Ziyaret Raporu, paragraf 32; İzmir 2 No.lu F Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyaret Raporu, paragraf 59; Yalova A3 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyaret Raporu, paragraf 29.

23 Bingöl M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyaret Raporu, paragraf 94; Kilis L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyaret Raporu, paragraf 88; Şırnak T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyaret Raporu, paragraf 42; Erzincan T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyaret Raporu, paragraf 32.

24 İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Ziyaret Raporu, paragraf 121; Gaziantep Geri Gönderme Merkezi Takip Ziyareti Raporu, paragraf 96; Pehlivanlı Geri Gönderme Merkezi Ziyaret Raporu, paragraf 92; Iğdır Geri Gönderme Merkezi Ziyaret Raporu, paragraf 121.

25 Örneğin, Sincan 2 No'lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Gaziantep Geri Gönderme Merkezi ve Adana Dr. Ekrem Tok Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi'ne yapılan ziyaretlerde kötü muamele yasağının ihlal edildiği tespit edilmiş ve ilgili cumhuriyet savcılıklarına suç duyurusunda bulunulmuştur.

26 TİHEK bu görevini 6701 sayılı Kanun'un 9/1-i maddesi uyarınca yerine getirmektedir.

27 Kuruma başvurular çeşitli şekillerde yapılabilmektedir. Başvurular, TİHEK tarafından Kurumun internet sitesinde oluşturulan elektronik sistem üzerinden, e-Devlet Kapısı üzerinden, elden veya posta yoluyla ya da aslı on beş gün içinde Kuruma ulaştırılmak kaydıyla faks veya e-posta yoluyla yapılabilmektedir. İllerde valilikler, ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla da Kuruma başvurmak mümkündür.

28 Söz konusu veriler kurumsal sistemden alınmıştır.

29 TİHEK, Van Kardelen Özel Bakım Merkezi Ziyaret Raporu, Rapor No:2024/11, Ankara, 2024, para. 72-74, <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/y7lo05.pdf>.

30 TİHEK, İstanbul Otizm Bakım Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi İzleme Ziyareti Raporu, Rapor No:2024/38, Ankara, 2024, para. 75-76, <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/prtq9h.pdf>.

31 TİHEK, İşkence ve Kötü Muamele Karşı Ulusal Önleme Mekanizması 2021 Raporu.

32 6701 sayılı Kanun, <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1660833133.pdf>.

33 Bu bağlamda, Nisan 2023'te, TİHEK, Ceza ve Tevkifhaneleri Genel Müdürlüğü personeline "Ceza İnfaz Kurumu İncelemeleri Sırasında İzleme Mekanizmaları Tarafından İncelenen Konulara İlişkin Uluslararası ve Avrupa Standartları" konusunda eğitim vermiştir. Ayrıca, 2024 Şubat tarihinde Jandarma Genel Komutanlığı personeline "Personel Hakkında Gelen Şikâyetlere Çözüm Önerileri" konulu eğitim verilmiştir. Ayrıca, farkındalık artırma faaliyetlerinin bir uzantısı olarak bazı yayınlar yapılmıştır. Örneğin, "20 Soruda UÖM Kitapçığı" yayınlanmış ve ziyaretler sırasında dağıtılmıştır. Buna ek olarak, Nisan 2023'te UNICEF Türkiye Ofisi ile işbirliği içinde "Ulusal Önleme Mekanizması (Çocuklar için Basitleştirilmiş Versiyon) Broşürü" hazırlanmış ve yayınlanmıştır. Ayrıca, "Ulusal İnsan Hakları Kurumları (UİHK) Serisi: Çocuk Dostu Uygulamaları Destekleme Araçları. TİHK'ler ve Kapalı Ortamlarda Çocuk Haklarını İzleme Aracı" UNICEF Türkiye Temsilciliği işbirliği ile yayınlanmıştır. Ayrıca web sitemizde Mahpus Hakları Rehberi yayınlanmıştır. Söz konusu girişimlere ek olarak, alandaki bazı temel belgeler Türkçeye çevrilmiş ve web sitemizde yayınlanmıştır. Bu temel belgelerden bazıları; Nelson Mandela Kuralları, İstanbul Protokolü: İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesine İlişkin El Kitabı (2022 baskısı), Méndez İlkeleri (Soruşturmalar ve Bilgi Toplama için Etkili Görüşme İlkeleri-Mayıs 2021) ve İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol.

34 TİHEK, İşkence ve Kötü Muamele Karşı Ulusal Önleme Mekanizması 2022 Raporu; TİHEK, İşkence ve Kötü Muamele Karşı Ulusal Önleme Mekanizması 2021 Raporu; TİHEK, İşkence ve Kötü Muamele Karşı Ulusal Önleme Mekanizması 2020 Raporu.

35 SPT, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Önlenmesi Alt Komitesi Dokuzuncu Yıllık Raporu, CAT/C/57/4, 22 Mart 2016, para. 12.

36 TİHEK, İşkence ve Kötü Muamele Karşı Ulusal Önleme Mekanizması 2022 Raporu.

37 İnsan Ticareti ile Mücadele Koordinasyon Komisyonunun 10/12/2020 tarihli toplantısında alınan 2020/1.2 sayılı karar.

38 TİHEK, İnsan Ticaretiyle Mücadele Ulusal Eylem Planı'nın uygulanması da dâhil olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarının insan ticaretiyle mücadele faaliyetlerinin uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek, ilgili mevzuattaki boşlukları tespit etmek ve kapsamlı önerilerin oluşturulmasına yönelik objektif bir değerlendirme yapmak üzere rapor hazırlamakla yetkilendirilmiştir.

39 Örneğin: 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.

40 TİHEK, İnsan Ticaretiyle Mücadele Türkiye Ulusal Raporu, Ankara, 2023, s. 64, <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/insan%20ticaretiyle%20mu%CC%88cadele%20tu%CC%88rkiye%20ulusal%20raporu%20v06.pdf>.

41 A.g.e., s. 65.

42 TİHEK, İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Raporu 2022, s. 73.

43 A.g.e., s.62.

44 TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2022, s. 57.

45 A.g.e., s. 120.

46 A.g.e., s. 17.

47 A.g.e., s. 11.

48 A.g.e., s. 20.

49 ASPB, Kadının Güçlenmesi Eylem Planı 2018-2023, [https://www.aile.gov.tr/media/30755/kadinin- gueclenmesi-eylem-planı-2018-2023-1.docx](https://www.aile.gov.tr/media/30755/kadinin-gueclenmesi-eylem-planı-2018-2023-1.docx).

50 TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2022, s. 21 vd.

51 A.g.e., s. 80.

52 https://www.aile.gov.tr/media/94718/2030_engelsiz_vizyon_belgesi.pdf.

53 TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2022, s. 112.

54 TİHEK, İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Raporu 2022, s. 96.

55 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, geçici madde 2 ve 3.

56 TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2021, s. 119.

57 TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2021, s. 119.

58 TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2022, s. 120.

59 TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2022, s. 120.

60 TİHEK, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporu 2021, s. 119.

61 A.g.e., s. 119.